

UNA COLÒNIA DE PESCADORS CATALANS A MARSELLA DE VILASSAR, DE MATARÓ, DE PALAMÓS, DE SANT FELIU

Francesc Costa Oller

Resum: Relat que ens revela a partir de fonts inèdites al nostre país, per una part l'existència des de principis del segle XVIII d'una colònia de pescadors catalans a la ciutat de Marsella que perdurà més d'un segle i mig. Descriu de manera detallada el seu origen, el lloc, els habitatges, les relacions amb la població de la ciutat, els mètodes i volums de pesca, els costums, la vestimenta, la fidelitat a la llengua, etc. En una segona part, la procedència catalana de la protagonista de la novel·la *Le Comte de Montecristo* (1846) d'Alexandre Dumas, l'èxit del llibre i les conseqüències a la colònia, i finalment descriu el tragí de gent amunt i avall, citant amb nom i cognoms els pescadors i les seves famílies, molts d'ells vilassarencs que s'hi establien i d'altres que ho feien temporalment. També els que retornaren, i els que l'ofici del mar els hi va costar la vida.

Paraules clau: Marsella, *Vieilles Infirmeries*, *Hôpital de Peste de Saint Lambert*, pesca de palangre ("pescheur de palangre"), pesca de la sardina, Le Port Catalan, Badia dels catalans, Cala dels catalans, Torre dels catalans Alexandre Dumas, *Le Comte de Montecristo*, pescadors de Vilassar, de Mataró, de Palamós, de Sant Feliu.

Un dia d'un any que no sabem, un home de Mataró, en Jaume Illa Cusseras, nascut el 1748 i pescador d'ofici, agafa la barca, deixa la seva terra, i nord enllà es va a establir a la ciutat de Marsella amb la seva muller Eulàlia Arnó, amb qui s'havia casat l'any 1771. En Jaume no va anar a la ventura, perquè a Marsella feia anys que hi havia una nombrosa comunitat de pescadors catalans. En un lloc que papers parroquials anomenen *Vieilles Infirmeries* hi va néixer el fill d'en Jaume i l'Eulàlia, en Bernat Illa Arnó i devia ser cap el 1780. Anys després les circumstàncies polítiques obliguen a molts pescadors a tornar als seus llocs d'origen. I això va passar amb els Illa. En Bernat es farà gran a Mataró i es casa l'any 1812 amb Eulàlia Casanobas i poc després té fills. L'aventura francesa era record.

Les Vieilles Infirmeries a mitjan segle XVIII. Marselje een vermaarde koopstad in Provence. Gallica, bibliothèque numérique de la Bibliothèque Nationale de France.

Ciutat marinera, Marsella va tenir diversos llatzarets per tal de prevenir les epidèmies. Un recinte on els barcos deixaven les mercaderies per ventilar-les i evitar infeccions, i on les persones eren obligades a fer la quarantena. És l'any 1560 quan edificuen l'*Hôpital de Peste de Saint Lambert*, a la cala del mateix nom, un recinte dins un mur amb diverses sales i una capella. El 1663 construeixen un nou llatzaret a Saint-Marcel d'Arenc, més allunyat de la ciutat, en diran les *Nouvelles Infirmeries* i l'antic edifici, ara abandonat, passa a ser el de les *Vieilles Infirmeries*.

Theodore Henry¹ explica que d'antic el barri i la platja es coneixia amb el nom de les *Vieilles Infirmeries* i que: "El nom de Catalans [o cala dels catalans] només es va conèixer més tard, després de la pesta del 1720², quan els pescadors catalans van venir a establir-se en aquesta costa i van formar una colònia que va obrir el seu primer emplaçament en un edifici que en la façana encara tenia les traces de les arcades de les *Vieilles Infirmeries*. Els reis de França desitjosos de conservar els catalans els varen atorgar diversos privilegis, cosa que els va procurar una certa prosperitat".

1 Theodore Henry. *Le parricide de St. Barnabe* (Paris, c1900).

2 M.Bertrand. *Relation historique de la peste de Marseille en 1720* (Amsterdam, 1779).

Això ho confirma un document escrit pels dirigents del diguem-ne sindicat de pescadors marselesos, que l'any 1787 escriuen: "La pesta que va assolir el nostre país el 1720 i 1721 no va estalviar el barri de pescadors, situat en cases estretes i poc airejades, que no varen ser cap garantia contra el contagi. Alguns catalans, que no eren pas l'elit de la seva nació, es varen convèncer a si mateixos que ja no hi havia més pescadors a Marsella i van venir a establir-se"³.

Sabem que l'any 1722 hi ha només unes quatre barques i que: "les migracions les dècades de 1720-1730 parteixen dels ports pesquers del Gironès i la Selva: Palamós el 1725, Sant Feliu de Guíxols el 1730". Ho explica Daniel Faget⁴ –l'autor francès que ha estudiat amb més detall la història dels pescadors catalans–, i diu que aviat: "el contagi del viatge es va estenent a la resta de la costa cap al sud-oest i Barcelona. La regió del Maresme perd 46 pescadors entre 1730 i 1770, els pobles de Sant Genís i Sant Joan de Vilassar ells sols deixen un saldo migratori de 26 persones actives. La ciutat de Mataró compta amb 80 pescadors residents l'any 1765".

Amb els pescadors catalans arriba una tècnica de pesca, el palangre amb hams petits, o palangre de penjar, desconeguda a la zona i que va resultar revolucionària per la quantitat de captures, al contrari de la tradicional a l'almadrava, practicada a Marsella. L'èxit provoca aviat l'enemistat dels pescadors locals que en una acció l'any 1735 els hi cremen les barques i els palangres. El conflicte a vegades arriba a un cert grau de violència i un pescador català hi deixa la vida.

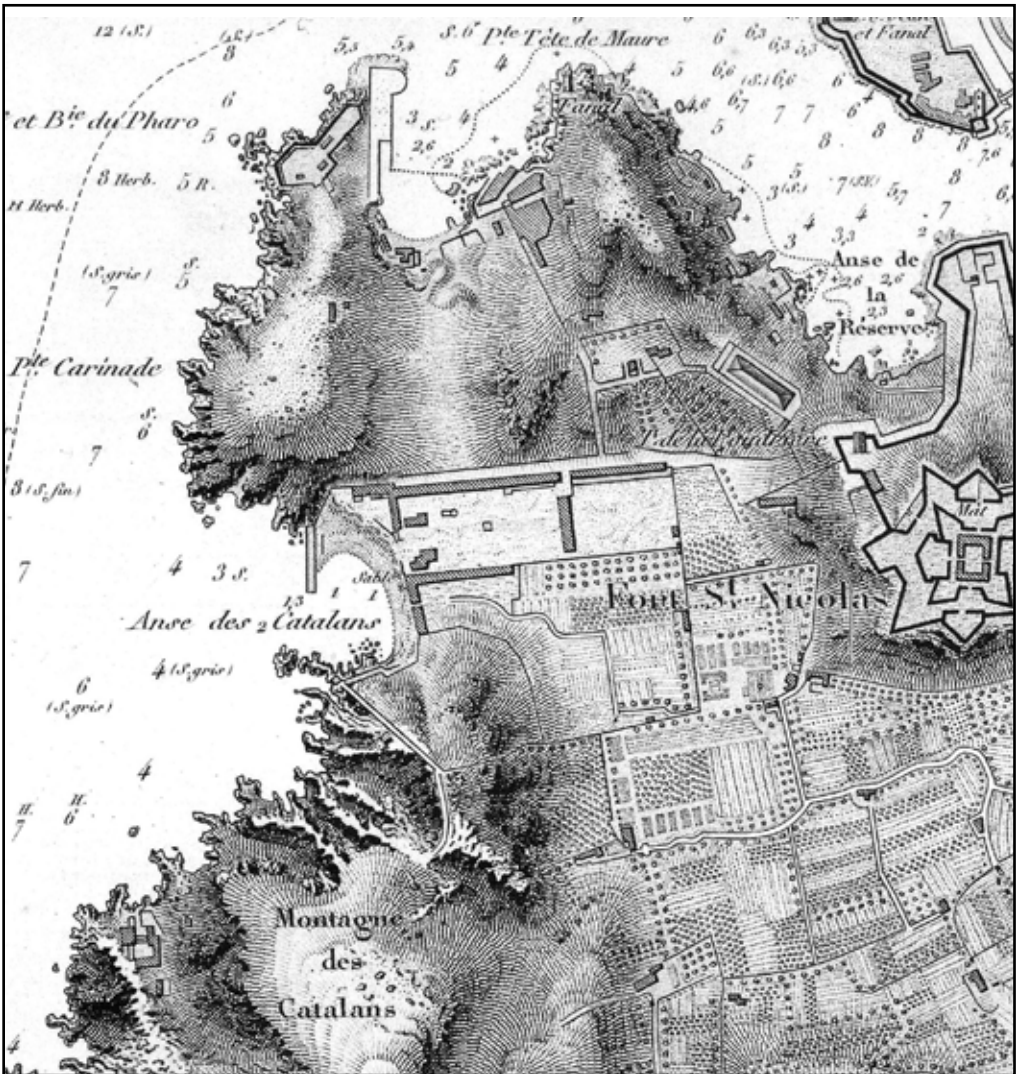
Una part del desacord era perquè els catalans desafien els privilegis corporatius i l'organització dels de Marsella: "No assisteixen al tribunal laboral dominical, on es solucionen tots els conflictes de pesca. Els catalans no s'apliquen el reglament dels pescadors de Saint-Jean, que estableix amb precisió la mida dels hams, el tipus d'esquer, la longitud de la línia de xarxa, etc. En aquest mateix sentit, la manca de pagament pels catalans de la mitja-part, l'impost exigible cada final de setmana, des de l'any 1725, per la comunitat a cada patró del golf, només fa que enfortir l'animositat dels marselesos contra els espanyols"⁵.

---

3 Pierre Echinard. *Les Catalans à Marseille aux XVIIIe et XIXe siècles*. (Association des Professeurs d'Histoire et de Géographie, 2006).

4 Daniel Faget. *Marseille et la mer: Hommes et environnement marin (XVIIIe-XXe siècle)* (Rennes, 2011). Daniel Faget. *Maîtres de l'onde, maîtres des marchés et des techniques: les migrants catalans à Marseille au XVIIIe siècle (1720-1793)* (Cahiers de la Méditerranée, 2012).

5 Faget comenta que: "la Cambra de Comerç sospita dels catalans per escapar del control duaner i fer contraban de vi, de tabac i productes del Llevant".

La Cala dels Catalans poc abans de desaparèixer, en un mapa format l'any 1841. Monnier, Bourguignon-Duperre, Lieusseu. Plan du port de Marseille et de ses environs (1845). Gallica, bibliothèque numérique de la Bibliothèque Nationale de France.

Es pot establir una certa cronologia del poblament. Consta que cap a l'any 1750 hi havia unes 50 barques. Faget explica que: "Entre 1757 i 1764 tindran una nova oportunitat per enfortir la seva presència. La guerra dels Set Anys buida el port dels pescadors i mariners francesos, seleccionats per al servei de la *Marine Royale*. Així els catalans tenien via lliure, especialment des que l'any 1761 el Pacte de Família, celebrat entre els Borbons de França, Espanya i Nàpols, els permet de venir a pescar lliurement a la costa francesa i vendre el seu peix en els nostres mercats".

Notem que primer els edificis de les *Vieilles Infirmeries* els serveixen de llar i de magatzem, però amb el pas dels anys van bastint un llogaret amb casetes, cabanes, coberts i carrerons, per acollir el nombre creixent de catalans que hi venien a residir. L'any 1778 eren 65 barques amb 5 homes cada una. La colònia anava creixent i la seva activitat es va convertir en indispensable. Des del municipi l'any 1790 es considera que els pescadors catalans són: "necessaris per al subministrament de Marsella. Cinquanta anys d'experiència han demostrat que devem als catalans l'abundància dels millors peixos (...) Quan els catalans s'han allunyat dels nostres ports o han cessat de pescar per manca d'esquer, el preu del peix ha pujat sobtadament en una proporció que no ha permès a la gent alimentar-se". En aquest any s'hi estaven 400 pescadors i les seves famílies (180 nascuts a Marsella) amb 75 barques que feien el palangre amb 144.000 hams. Les captures eren 176.000 quilos de sardina i el volum total de peixos uns 780.250 quilos.

L'any 1793: "la situació s'agreuja amb la declaració de guerra contra Espanya per la Convenció. El cònsol espanyol Juan de la Rosa dóna l'ordre de sortida a tots els espanyols que viuen a Marsella. Els homes se'n van deixant les dones i els nens, que caldrà ajudar (uns cinquanta van ser batejats a Saint-Ferreol abans de la Revolució). El cert és que els catalans de Marsella, almenys una bona part, eren en procés d'integració, malgrat el seu aparent rebuig i aïllament. Alguns tenien més de trenta anys d'estada, s'havien casat amb franceses o amb genoveses, els seus fills eren marsellesos i sovint disposats a casar-se entre ells. Per tant, abandonar Marsella els suposava trencar la família, i només ho van fer sota coacció, durant uns mesos, però després van tornar". L'any 1797 amb la pau els pescadors tornen, i aviat n'hi ha 23. Però la comunitat reconstruïda mai més no va tenir la puixança anterior⁶.

Poc abans del tombant de segle es comença a produir un canvi en les maneres de pescar. Ara, de la mateixa manera que els catalans havien superat l'almadrava amb els seus palangres, els pescadors francesos comencen a utilitzar la pesca dels bous, els arrastres, una tècnica molt agressiva que destruïa les línies de pesca catalanes i causava l'esterilitat dels mars.

L'any 1826 encara hi havia unes trenta famílies treballant en condicions difícils a causa dels arrastres i en alguna ocasió demanen que els prohibeixin. Tot i així continuaven eclipsant els pescadors locals que en diverses ocasions

---

⁶ A finals del segle divuit el català Josep Sala es va establir a Marsella i va obrir el primer taller per fabricar hams, que el seu fill va perfeccionar. Eren tant bons: "qui font concurrence aux produits anglais". De 1815 a 1830 en varen fer 28.000 cada dia, que compraven els marsellesos i n'exportava a mig món. Els anys quaranta encara era activa.

La platja i la torre dels catalans. Jean-Jérôme Beaudeau (1764-1819).

es queixen a les autoritats⁷. El 1842 es feien poques captures i es compten unes quaranta barques catalanes, la meitat feien el palangre en uns fons esgotats i les altres anaven a la sardina. Notem que dels 117 *catalans* identificats en aquest temps a les *Vieilles Infirmeries*, 83 eren nascuts a l'indret, la integració del grup en la comunitat marselesesa era general.

La memòria

Diversos són els autors i documents oficials que han deixat rastres escrits de l'estada i les activitats al llarg de més d'un segle dels pescadors catalans. En resseguirem alguns.

Antoine Rey-Dussueil, escriu el 1831: "Muntanyes sense terra i vegetació, un banc d'algues i sorra, algunes cases baixes i aïllades, pous sense aigua, restes de monuments on les xarxes gruixudes s'assequen al sol, sota la runa

⁷ Segueixo les dades de Daniel Faget, també les de: Sabin Berthelot. *De la pêche sur les côtes de l'Algérie* (Revue de l'Orient. Tome neuvieme. Paris, 1846). Sabin Berthelot. *Études sur les pêches maritimes dans la Méditerranée et l'Océan* (Paris, 1868): "La pêche de Mataro, pendant la même année [1861], s'éleva à quatre mille trois cent vingt-trois quintaux, représentant une somme de 98.606 francs, réalisée par cinq cent trente-cinq pêcheurs".

Una colònia de pescadors catalans a Marsella

Vue d'une ancienne tour, aux vieilles infirmeries a Marseille. Jean-Jérôme Beugean (1764-1819). Comenta un crític que representa: “una colònia de pescadors catalans que viuen de la seva indústria, no sense provocar la gelosia dels pescadors provençals, que sovint han intentat de dificultar la seva feina”. Charles-Paul Landon. *Annales du Musée et de l'École moderne des beaux-arts* (Paris, 1805-1808).

d'arcs i pòrtics, pocs vaixells que els pescadors guarden a la riba, ja que la badia és insegura (...) aquest poble de pescadors va mantenint amb pietosa cura el record del seu primer país. Costums, idioma, la vestimenta, a la llar no han canviat res, i en veure'ls es pot creure estar a Catalunya (...) pescadors resistents, passen al mar la major part de les seves vides, i el mar sovint és la seva tomba”⁸.

L'any 1833 podem llegir que: “en una petita vila al costat de Marsella que porta el nom de Port Català hi ha una colònia de catalans que conserven encara els seus costums, usatges, el vestit i la llengua catalana i que utilitzen barques de forma catalana”. Tots els costums menys un, perquè l'any 1826 el marquès de Montgrand, l'alcalde de Marsella, va prohibir les curses de toros, una festa que els catalans havien portat amb ells.

El *Semanario Pintoresco Español* l'any 1838 publica un curiós article ple d'informació, però que dona una imatge lamentable de l'indret⁹:

8 Antoine Rey-Dussueil. *Andréa, histoire du temps de l'Empire* (Paris, 1831).

9 Conec aquest article gràcies a Xavier Clavell: *Semanario Pintoresco Español. Una colonia de catalanes* (tomo III, pag, 760, Madrid,1838).

La vila dels catalans, cap el 1842. Litografia anònima.

Saliendo de Marsella por el muelle de Rive-Neuve, y después de subir una colina bastante escarpada, se llega a una playa arenosa, azotada à cada instante por las olas del mar. En este sitio hay un anfiteatro de forma irregular, en el cual se eleva un mezquino lugarejo de aspecto pobre y miserable, al que llaman Los Catalanes, porque en efecto, le habita una colonia de pescadores españoles, establecida en el suelo provenzal desde tiempo inmemorial. Antes de bajar a la bahía de Los Catalanes ya se descubren algunas casas fabricadas con varios pedazos de roca y algunos casquijos de la orilla, redes puestas a secar sobre viejos mástiles enclavados en la arena, como veinte barcos de forma particular dentro de tierra, semejantes a las naves de los griegos en la ribera de Troya; mujeres de grande estatura vestidas de pana, corriendo de un lado para otro, de una barca a otra, y rodeadas de chiquillos medio desnudos; y a medida que uno se acerca a esta población tan rara y de tan desolado aspecto, nada encuentra en ella que le convide a permanecer allí, y mucho menos a volver.

Las doncellas se esconden, los chiquillos huyen dando gritos, los hombres se encajan hasta los ojos sus gorros colorados, sin dignarse mirar siquiera al extranjero; y sino fuera porque sus mujeres van a la ciudad a vender sus pescados, bien se podría asegurar que absolutamente ignoraban que a dos pasos de sus tristes chozas, existe una ciudad rica y populosa, en donde pueden encontrar ayuda y socorro. Jamás se ve a los hombres en Marsella; pero luego que vuelven los pescadores, las mujeres se dirigen al mercado cargando sobre sus cabezas grandes canastas llenas de pescados, que venden por junto a las revendedoras, y nunca a los particulares; se dirigen recíprocamente muy pocas palabras, las unas en patois probervial y las otras en catalán; cobran su dinero y vuelven a su solitaria playa, después de comprar pan y algunos cabos de cuerda y plomo, únicas cosas de que se abastecen en Marsella.

Una colònia de pescadors catalans a Marsella

La cala amb una casa d'estil català, cap el 1810.

Después de una hospitalidad tan larga, no existen otras relaciones entre los marseleses y los catalanes; de manera que dos pueblos del mediodía, ambos alegres, ambos afectuosos, sin motivo alguno de aborrecimiento ni especie alguna de rivalidad, viven a pesar de eso el uno en frente del otro después de siglos enteros, con una reserva de enemigos que no proviene ni de su carácter ni de sus costumbres. A nuestro entender, la culpa está de parte de los catalanes, que rechazan toda alianza, y toman las mayores precauciones para no mezclarse con los marseleses. Ellos tienen su médico que va a visitarlos dos veces por semana y su capellán que confiesa todos los sábados a las mujeres y da la bendición a los niños; en suma, no tienen necesidad alguna de los productos de industria de la ciudad; se hacen y arreglan sus redes, y se calafatean y reparan sus barcas de tresquilla, que son quizá su más preciado tesoro, y van unidas a la historia de sus familias, contando algunas de ellas doscientos ó trescientos años; y semejantes a la nave de Jasón, cambian muchas veces ya las quillas, ya los cables, ya las planchas que la forran, pero siempre es la misma barca para el catalán; la barca de sus antepasados. Marineros atrevidos se internan en el mar mucho más que ningún pescador marselés, siendo esta la razón de que sus pescas sean mas abundantes. Esto se les perdona por la antigua costumbre que hay de verlos, y quizá también porque dan sus pescados a precio mas barato que los nacionales.

L'anse des Catalans. Gustave Julien (1825-1880).

Un escrit de l'any 1846 diu: "La colònia de catalans establerta a Marsella des de fa més d'un segle aprovisiona els mercats de la ciutat amb el millor peix del golf, encara que el mal temps subjecti al port els nostres pescadors provençals. Aquests mariners audaçs no tenen por d'afrontar els temporals que amb les seves fràgils barques emprenen a vegades expedicions de pesca a dues-centes lligues del port de partida. Perquè els catalans de Mataró i de Barcelona són així, porten les seves exploracions fins a l'estret de Gibraltar i acaben la campanya a la badia de Cádiz, després d'haver explorat els fons marí de Melilla i de Ceuta"¹⁰.

El poeta marsellès Joseph Autran¹¹ a *Les pêcheurs* l'any 1849 fa un elogi dels pescadors catalans:

*Raça de mariners de cara bruna,
 Poble d'estrangers, que els vents del destí
 A les sorres provençals varen llançar un matí! (...)
 Llanceu de cop sobre l'escuma i la sorra
 El roger, el besuc, l'anguila esmunyedissa,
 La senyoreta, que sembla sortir del corrent clar,
 La llagosta de llarg fibló, que el dit vigila.
 La dorada de bandes d'or que el seu nom glorifica,
 El lluç, la tonyina pesada que aixequen a dues mans,
 El turbó, orgull dels antics banquets romans.*

10 *Revue de l'Orient*. Bulletin de la Société orientale. Vol.IX, Cahiers 33-36 (Paris, 1846).

11 Joseph Autran. *Oeuvres complètes*. Vol.I *Les poèmes de la mer* (Paris, 1875).

Soirée d'automne aux Catalans. Auguste Aiguier (Marseille, 1814-1865).

François Meynier l'any 1866 escriu, exagerant: “Vivien allà del producte de la seva pesca, havent conservat la seva nacionalitat, la seva manera de fer, els seus costums, fins l'any 1790 quan els van voler inscriure a les llistes de marina. Un bell matí una petita flota es va dirigir cap a les costes de Mataró, s'enduïen tota la colònia que només va retornar quan la Restauració [1821]. (...) Els catalans gairebé no sortien del seu barri, i rarament anaven a la ciutat. Se'ls veia els diumenges a missa, a la plaça de Saint-Victor, els homes amb el seu gran barret de llana vermellós, i les dones amb la cintura ajustada amb una jaqueta de vellut amb serrells daurats”¹².

El mite

Els pescadors catalans entren a la història popular gràcies a una gran obra de la literatura francesa, *El comte de Montecristo* d'Alexandre Dumas¹³. Les peripècies d'Edmon Dantés i la seva enamorada Mercedes les hem vist representades al cinema, però el que poca gent ha notat és que l'acció de la novel·la comença a Marsella, a les *Vieilles Infirmeries*, el barri dels catalans. I que Mercedes és catalana, filla d'un dels pescadors emigrats.

Dumas explica amb estil romàntic l'aventura dels catalans: “Un dia una colònia misteriosa va sortir d'Espanya, i va arribar al tros de terra on encara s'està avui [1844]. Va venir de no se sabia on, i parlava un idioma desconegut. Un

12 François Meynier. *Les anciens chemins de Marseille* (Marseille, 1866).

13 Faig servi l'edició: Alexandre Dumas. *Le Comte de Monte-Cristo* (Paris, 1845).

dels líders, que entenia el provençal, va sol·licitar al municipi de Marsella que els donessin aquest promontori nu i estèril, al qual, com els antics mariners, acabaven d'arribar amb els seus vaixells. La petició va ser concedida, i tres mesos més tard al voltant dels dotze a quinze vaixells que havien portat aquests gitanos del mar un petit poble es va posar dempeus. Aquest poble, construït d'una manera singular i pintoresca, mig morisc, mig espanyol, és el que veiem avui habitat pels descendents d'aquells homes que parlen l'idioma dels seus pares. Han passat tres o quatre segles, i encara segueixen sent fidels a aquest petit promontori en què varen caure talment el vol de les aus marines, sense barrejar-se mai amb la gent de Marsella, casant-se entre ells i mantenint els costums i els vestits de la seva pàtria, de la mateixa manera que han conservat la seva llengua. Cal que els nostres lectors ens segueixin a través de l'únic carrer d'aquest poblet i entrin amb nosaltres en una d'aquelles cases, a la part exterior de la qual el sol ha donat el bonic color de les fulles seques, comú a tots els edificis del país, i amb un interior polit per una capa de calç, aquesta pintura blanca que és l'única decoració dels hostals espanyols. Una noia bonica de cabell negre ....". És Mercedes, la catalana filla de mariners, la protagonista del llibre, l' enamorada d'Edmon Dantés que viu a les *Vieilles Infirmeries*.

Quan l'any 1845 Alexandre Dumas publica *Le Comte de Monte-Cristo*, la popularitat de l'obra produeix un gran interès per conèixer l'indret on l'acció començava. Amb la gent que s'acosta encuriósida els catalans que encara vivien a la cala s'obren al negoci, i les famílies dels pescadors reformen l'entorn per adequar-lo a les expectatives dels que venien a cercar la història de les peripècies de Dantés.

Fins aquell moment: "el llogaret era format gairebé només de pescadors i les cabanes, aplegades sobre un sòl accidentat, formaven una xarxa de carrers abruptes i laberíntics (...) entre les casetes al costat de la platja hi havia algunes guinguetes abans ben conegudes dels amants de la bouillabaisse". Ara però: "la mania de decorar-lo [va fer] desaparèixer les pintoresques barraques per ser substituïdes per cases enguixades, tal com havien d'haver estat a l'època on hi habitaven els herois de faula sortits de la imaginació d'Alexandre Dumas". I als forasters curiosos els ensenyaven fins i tot la casa on havia nascut la imaginada Mercedes de Dumas ¹⁴. De fet aquests canvis *comercials* es varen produir quan els bons temps de la pesca eren record, i el llogaret aviat ho seria.

---

14 Diversos seran els novel·listes que també situaran alguna acció en aquesta cala, entre ells Pierre Boudeville. *La jeunesse de Me. Simian* (Marseille, 1867).

El final

Daniel Faget explica: “Sota la Monarquia de Juyol, la bona ubicació del lloc anomenat *dels catalans* va donar pas a molts projectes industrials i portuaris. (...) Però calia recuperar la platja i varen anar confiscant les instal·lacions catalanes, tot oferint-los un lloc de retir: la vall dels Auffes. Allà els catalans encara varen mantenir un cert temps la tradició de la pesca de palangre, abans de fondre’s definitivament en la població”. Una notícia del 1871 encara parla de la gran pesca que havien conseguit onze barques catalanes.

L’enderroc es produeix a finals d’octubre del 1858: “La pintoresca vila dels catalans ha desaparegut. L’any passat un home intel·ligent ha tingut la idea d’establir sobre aquestes cèlebres ruïnes uns banys de mar, amb un èxit immediat”. Quedava com a record, i encara hi és, una torre original, de les dues que hi havia guardant l’accés al llatzaret, i que ara té el nom de *Torre dels Catalans*.

El poeta marsellès Joseph Autran, escriu el cant de dol:

*He tornat al llogaret, és a dir, a la cala.
Ahir l’he tornat a veure: Ai! ¡Quin malaurat canvi! (...)
Ja no és aquell aplec de famílies felices
que vivien del tribut de les ones generoses.
Ja no hi ha les sortides sorolloses, i els feliços retorns!
Ja no hi ha barques a la riba, d’esvelts perfils!
Només una cala ja per sempre abandonada.
Només parets desertes, amb la pedra que s’engruna (...)
Per què tot abandonat? Per què aquesta ruïna? (...)
Una banda destructora d’explotadors cobdiciosos
ha vingut a llançar al llarg de les nostres costes
Xarxes odioses, instruments devastadors,
i aquests enginys de malles criminals
Han esterilitzat les aigües opulentes. (...)
I aleshores, una nit de tardor, fidels a una senyal,
varen marxar, sí, tots, com un vol d’orenetes.
I jo els vaig veure, des del llindar de casa meva,
a la vela, i en la nit perdre’s en l’horitzó.*

Els catalans

Vet aquí apunts d'una història poc coneguda, que protagonitza gent que es deia Soler, Reig, Guardiola, Ribes, Mas ... I si regiréssim els llibres de parròquia i els protocols dels notaris de les poblacions costaneres en podríem saber més coses, de tots els que varen anar a Marsella. De fet es detecta un tragí de gent amunt i avall, pescadors que s'hi quedaven a viure amb la família i d'altres que hi anaven una temporada, quan la pesca era positiva.

Hem vist com el mataroní Jaume Illa Cusseras hi va residir uns anys. I ara trobo que el notari Desideri Torras l'any 1803 explica que Isidre Vilaró, patró de pesca de les Cases de Montgat, "de alguns anys a esta part habitant en las vellas Ynfirmerias de la ciutat de Marsella", fa una procura per "Theresa Magdalena, y Rosa Maria Ramon germanes naturals de la parroquia de Sant Joan de Vilassar de Mar, domiciliades en las ditas vellas Ynfirmerias de Marse-lla". I el mateix notari explica que el patró pescador Josep Alsina de Vilassar de Mar compra des de Marsella una casa en aquesta localitat el 1780¹⁵.

En Jordi Casanovas Berdaguer del *Centre d'Estudis Vilassarencs* em proporciona informació dels registres parroquials de Vilassar de Mar, d'algunes persones que es té constància que varen fer el viatge.

En Guillem-Josep Botey Sunyol (Premià, 1743) i la seva muller Maria Eulàlia Gorgullon Pou (Vilassar de Mar, 1759), aniran a treballar i viure a Marsella. L'any 1783 hi neix la seva filla Marianne, ell hi morirà l'any 1815 i ella el 1830. Però la filla deixarà l'indret per casar-se a Vilassar de Mar amb el pescador Jaume Gelpí Roig (Vilassar de Mar, 1777-1847).

Notem que el pescador Andreu Casanovas Casals (1757-1821) i la seva muller Teresa Reig Roig estan un temps a Marsella on hi neix el seu fill Jeroni cap el 1789, però els altres neixen a Vilassar, potser es tracta d'una de les famílies emigrades arran els canvis polítics que duu la revolució, i que no hi varen tornar.

Pel llibre de matrimonis de 1785 de Vilassar de Mar sabem que Maria Roldós Partegàs era nascuda a Marsella cap a l'any 1760 i que els seus pares eren el pescador Isidre Roldós (1737) i Eulàlia Partegàs Triadó (1748) de Premià. Maria va tenir diversos germans nascuts a Vilassar de Mar i ella s'hi casa.

---

15 Arxiu Comarcal del Maresme. Districte notarial de Mataró. Desideri Torras, any 1803, f.238; any 1805, f.201.

I la nota tràgica, que l'ofici del mar és perillós. Francisco Cahué Avellà (1738-1789), patró pescador i propietari del llagut "*San Antonio*", va morir ofegat l'octubre de 1789 a les costes de Marsella amb quatre companys: Salvador Verdaguer Parera (marit de la seva filla Maria Àngels), Pau Gorgullón Pou (germà de la seva dona), Jeroni Mir i Pau Banús. Els funerals a Vilassar els fan sense cossos presents perquè no els varen trobar.

I en quant als desastres mariners dec a en Josep Samon un detallat inventari dels ofegats de Vilassar, –de quan el municipi encara no s'havia dividit–, a les costes de Marsella mentre pescaven. El primer és en Joan Espinàs que l'any 1734 "morí a Marsella Regne de França" i el certificat francès assenyala que era un "pescheur de palangre". Als registres parroquials hi trobem molts ofegats en: "lo Mar de Marcella". El 1740 Antoni Parera, Bartomeu i Antoni Roig, Simon Alzina i Joan Pau Domènech. El 1744 Simon i Jacint Senyat, Sebastià Almera. El 1750 Josep i Francisco Carrau. El 1753 Jeroni Carrau. El 1757 Jaume Gelpí. El 1760 Francesc Pons. El 1764 Antoni Farrés. El 1765 Jaume Daubanch.

De l'any 1765 hi ha una nota d'un d'aquests desastres: "en lo Mar de Marcella de Fransa (...) dimars, dia 11 del present, sent tots a la mar, al matí á 7 horas feu una glopada, ab un uracan que si agués durat, pobres de nosaltres; no obstant la desgracia ha donat sobre la barca de Joan Mas dit lo moliner que se es perdut junt ab Francisco Mas Creus, y Pere Campins de Vilassar, un de Badalona, y altre de Llevaneras. Vm. ab sa coneguda prudencia, y caritat podra donar la funesta noticia a sas ditas casas (...) lo andemà eixiren totas las barcas, per veurer si trobaríam senyal, havent precehit lo enviar per terra, per no faltar diligencia faedora, y sols havem trobat los palangres calats, sense altra noticia ni per mar, ni per terra".

Més pescadors ofegats a les costes de Marsella: El 1769 Antoni Gelpí. El 1773 Salvador Domènech, Joseph Llampallas i Antoni Llenas. El 1776 Jaume Mir, Pau Font i Domingo Casanovas. El 1782 Jaume Julià. El 1785 Bruno Parera, Jaume Cavanyol i Salvador Pou. El 1786 Antoni Lloberas. El 1790 Jacint Villà. El 1791 Josep Banús. El 1793, Mariano Casals, Mariano Moragas i Josep Badiu. El 1794 Margarida i Teresa Pons.

En Xavier Clavell m'acosta algunes dades dels registres parroquials de Mataró: Rosalina Codina Carló, nascuda a Marsella, es casa amb Lluís Esquerra Vila. Eduard Francesc Serra Falguera, nascut a Marsella l'any 1779, es casa a Mataró el 1806 amb Maria Magdalena Carbonell-Llusà. Margarida Serra Andreu, nascuda a Marsella l'any 1742, es casa a Mataró el 1763 amb Jaume Bonaventura Gibert. I també sabem que Magdalena Casanovas era nascuda a Marsella.

Molta vida catalana a la costa francesa, i mort.

Bibliografia

Arrêt du conseil d'Etat qui casse et annule une Ordonnance de l'Amirauté de Marseille rendue sur la requête de plusieurs Pêcheurs catalans (Paris, 1786).

Mémoire adressé à l'Assemblée Nationale, pour la colonie des pêcheurs catalans, établie à Marseille contre les les Prud'hommes des pêcheurs Marseillais (Marseille, 1790).

Réponse au dernier Mémoire adressé à l'Assemblée Nationale, par les Pêcheurs Catalans, résident à Marseille. Pour les Patrons-Pêcheurs Français établis en la même Ville [1790].

Mouvement de l'art a Marseille. Tribune Artistique el Littéraire du Midi (Marseille, 1860).

F. Dollieule. *Marseille à la fin de l'ancien régime* (Marseille, 1896).

Rémy Kerténian. *Les catalans* (Marseille, 1990).